

W rejonie Mezoameryki, rozumianej jako obszar rozciągający się od Środkowego Meksyku przez część Ameryki Centralnej, w tym Gwatemalę, Belize, Salwador i Honduras, w epoce prekolumbijskiej rozkwitały wielkie cywilizacje. Specyfiką tego obszaru jest ciągłość kulturowa polegająca na tym, że dzisiejsi potomkowie dawnych kultur, ludność rdzenna, pomimo wpływu konkwisty, kolonizacji, chrystianizacji, a współcześnie globalizacji, nadal zachowała istotną część wierzeń i obyczajów charakterystycznych dla czasów prekolumbijskich. Dzięki temu luki w wiedzy archeologicznej i historycznej związane z rekonstrukcją dawnych wierzeń i obyczajów można uzupełniać przy użyciu pozyskiwanego wciąż współcześnie materiału etnograficznego.

Niestety, zachowane wciąż elementy tradycyjnej wiedzy, języków i wierzeń to dziedzictwo kulturowe, które topnieje w bardzo szybkim tempie. Coraz szybciej kurczą się obszary, gdzie zachowywane są dawne tradycje i żyją ludzie, którzy mogą o nich opowiedzieć. Ma na to wpływ nie tylko czas, wraz z którego upływem odchodzą najstarsze pokolenia rdzennej ludności, ale także wspomniana globalizacja, która sprawia, że młodsze pokolenia funkcjonują już w zupełnie innym świecie. Obszary, które nadal zachowują tę kulturową ciągłość, charakteryzują się m.in. tym, że często pozostają niemal całkowicie lub w dużej części jednojęzykowe (jedynym lub dominującym językiem pozostaje lokalny język rdzenny). Są także zwykle obszarami peryferyjnymi i relatywnie najbiedniejszymi.

O ile w środowisku badaczy istnieje konsensus co do tego, że współczesne badania etnograficzne są realnie przydatne w uzupełnianiu wiedzy historycznej i archeologicznej dotyczącej prekolumbijskich wierzeń czy obyczajów z obszaru Mezoameryki, nie ma zgody co do konkretnych, wspólnych rozwiązań dotyczących adekwatnej metody przekładania efektów jednych badań na drugie. Czasem dane z jednego obszaru uzupełniają dane z innego bez dostatecznego uzasadnienia.

Jednym z problemów w badaniach etnograficznych jest silna tendencja do tworzenia sztucznych uśrednień i uogólnień kompleksów badanych wierzeń. Uogólnienia te opierają się na europejskim sposobie myślenia, np. sprowadzając różne wersje lokalnego mitu do jednej, najbardziej rozpowszechnionej, wersji. Proces ten generuje jednak wiele zniekształceń obrazu rdzennych wierzeń. Celem projektu jest zastosowanie przeciwnego ujęcia: zgromadzenie danych na temat kompleksów wierzeń z naciskiem na wielość ich wersji i różnorodność. Projekt zakłada, że mezoamerykańskie mity, narracje i wierzenia od czasów prekolumbijskich występowały w ogromnej różnorodności odmiennych wersji i stanowi to ich charakterystyczną cechę (poświadczoną przez źródła historyczne).

Celem projektu jest opracowanie nowej metody prowadzenia wywiadów i obserwacji z rdzennymi potomkami dawnych cywilizacji mezoamerykańskich, która ocali ogromną ilość materiału, który w innym wypadku zostałby przeoczony w wyniku przefiltrowania poprzez analizę nastawioną na ujednoczenie wersji badanych kompleksów wierzeń. Skupienie się na wielości i różnorodności wersji wierzeń oraz badaniach porównawczych w mikroskali konfrontuje się nie tylko z klasycznymi intuicjami antropologicznymi ale także religioznawczymi. Tradycyjnie w religioznawstwie komparatystyka była stosowana w makroskali, zestawiano wierzenia i rytuały należące do odległych od siebie kontekstów kulturowych i historycznych w poszukiwaniu wspólnych cech. Tymczasem projekt zakłada skrajnie odmienny wymiar badań porównawczych: koncentrację na niewielkich obszarach w poszukiwaniu obecnej na nich wielości wariantów wierzeń i różnic pomiędzy nimi.

Ze względu na bardzo szeroki zakres tematyczny mezoamerykańskich kosmowizji, projekt koncentruje się na ich fragmencie – wierzeniach związanych z nagualami (nahualli). We wstępnych badaniach autora projektu wierzenia te okazały się nie tylko wyjątkowo zróżnicowane, ale również przenikające praktycznie wszystkie istotne aspekty badanych systemów wierzeń.

Niemal we wszystkich regionach Mezoameryki rdzenni mieszkańcy kultywują wierzenia o przemianie człowieka w zwierzęta. W wielu z nich wspomina się także o bytach paralelnych (np. zwierzętach, ale czasem także błyskawicach, roślinach), czyli istotach, które dzielą z człowiekiem symetrię losu. Obydwa typy istot znane są jako naguale. W zależności od regionu, związek między osobą i powiązaniem z nią bytem (nagualem), może odpowiadać np. dacie w kalendarzu pochodzenia prekolumbijskiego lub być uważanym za przejaw czarów. Według niektórych uczonych przypisanie człowiekowi istoty paralelnej jest jedną z podstawowych, najbardziej charakterystycznych i zdecydowanie wyróżniających cech systemów wierzeń obszaru Mezoameryki.

Badania terenowe oparte na studiach przypadków, połączone ze szczegółowymi wywiadami w rdzennych językach, mają zostać przeprowadzone wśród przedstawicieli dwóch z trzech najważniejszych kultur Mezoameryki – Majów i Zapoteków – na obszarach wybranych ze względu na ciągłość języka i kultury. Badania przeprowadzi zespół doświadczonych badaczy, biegle posługujących się lokalnymi językami. Uzupełnieniem badań mają być szeroko zakrojone kwerendy archiwalne w celu analizy niepublikowanych, historycznych źródeł.